

ETIČKI KODEKS NAUČNOISTRAŽIVAČKOG RADA

DOBRA NAUČNA PRAKSA

Good Scientific Practice

I DEO: SMERNICE ZA OBEZBEĐENJE DOBRE NAUČNE PRAKSE

OPŠTI PRINCIPI

Član 1

Od rezultata rada naučnika zavise, neposredno ili posredno, napredovanje nauke i razvoj društva u celini. Rezultati naučnoistraživačkog rada u direktnoj vezi su sa principima dobre naučne prakse (*Good Scientific Practice*). Dobra naučna praksa podrazumeva sledeće:

- Istraživanja treba da se sprovode u skladu sa najnovijim naučnim dostignućima, što podrazumeva poznavanje aktuelne literature i primenu adekvatne naučne metodologije.
- Korišćena metodologija i rezultati treba da se prezentuju na način koji obezbeđuje njihovu proverljivost.
- Bitne karakteristike naučnog rada - kritičnost i egzaktnost – primenjuju se u svim fazama procesa naučnoistraživačkog rada, od postavljanja hipoteze do publikovanja rezultata istraživanja.
- Rezultati naučnih saznanja objavljuju se u naučnim publikacijama i drugim vidovima naučne komunikacije. Objavljivanje je deo naučnog procesa za koji su odgovorni svi autori.

FORMIRANJE ISTRAŽIVAČKIH GRUPA

Član 2

U istraživačkom radu po pravilu učestvuje više istraživača/naučnika; oni na različite načine doprinose definisanju ciljeva istraživanja, njihovoj realizaciji, obradi i tumačenju postignutih rezultata te njihovom prezentovanju naučnoj javnosti i, u skladu sa tim, snose odgovornost. Za precizno i odgovorno definisanje istraživanja u okviru takvih radnih grupa preporučuju se sledeća pravila:

- Istraživačke grupe čini određeni broj učesnika, od kojih svaki ima jasno definisan zadatak.
- Članovi istraživačke grupe obavezni su da poštuju principe dobre naučne prakse i da u vezi sa svim pitanjima realizacije ciljeva istraživanja i finalizacije

naučnog rada saraduju sa kolegama i rukovodiocem grupe.

- Metodi i rezultati istraživanja u okviru radne grupe su poverljivi sve dok se ne prikažu naučnoj javnosti. Izuzetno, a uz izričitu dozvolu koautora i rukovodioca istraživačke grupe, metodi i rezultati istraživanja mogu se objaviti i ranije.
- Rukovodioci istraživačkih grupa su po pravilu naučni radnici sa višim zvanjima. Rukovodilac radne grupe određuje osnovne pravce istraživanja i njihovu realizaciju. On/ona koordinira i odgovara za rad učesnika tima, obezbeđuje uslove za realizaciju programa i edukaciju saradnika i zastupa grupu pred višim organizacionim strukturama.
- Rukovodilac je dužan da upozori istraživače na moguće štetne zdravstvene efekte korišćene metodologije i da obezbedi odgovarajuće mere zaštite na radu.
- Rukovodilac istraživačke grupe je dužan da obezbedi stvaralačku atmosferu, kolegijalnu saradnju i rešavanje eventualnih konflikata unutar i van istraživačke grupe. Ukoliko je potrebno, o konfliktima unutar istraživačke grupe treba obavestiti dekana ili prodekana za nauku Medicinskog fakulteta u Beogradu i tražiti njegovo/njeno mišljenje.
- Rukovodilac istraživačke grupe je dužan da obezbedi završnu fazu procesa istraživanja – objavljivanje rezultata istraživanja grupe i/ili pojedinih saradnika.

ZADACI I BRIGA O NAUČNOM NARAŠTAJU

Član 3

Principi naučnog poštenja u istraživačkom radu treba da budu ugrađeni u sve segmente nastavnog programa Medicinskog fakulteta u Beogradu, a smernice dobre naučne prakse treba da budu sastavni deo obrazovanja mladih naučnika. Obaveza je rukovodioca istraživačke grupe da sa njima upozna mladog saradnika odmah po pristupanju grupi. Nastavnici Medicinskog fakulteta u Beogradu svojim ličnim primerom treba studentima i mladim naučnicima da budu uzor naučnog poštenja i poštovanja principa dobre naučne prakse u istraživačkom radu. Rad sa mladim saradnicima podrazumeva i sledeće:

- Naučni naraštaj ima pravo na stalnu i redovnu pomoć starijih istraživača, koja se sprovodi kroz mentorski rad i rukovođenje istraživačkim timom. Mentor ili

rukovodilac istraživačkog tima obavezni su da rade odgovorno i kolegijalno. Rad mladog istraživača u naučnim programima mora da bude jasno definisan.

- Mladi istraživači koji učestvuju u istraživačkim programima obavezni su da redovno usmeno, a po potrebi i dopisom, rukovodiocu istraživačke grupe podnose izveštaje o toku svog istraživačkog rada, kao i da učestvuju u svim oblicima aktivnosti vezanim za realizaciju programa.

OBEZBEĐENJE KVALITETA RADA U LABORATORIJI

Član 4

- Za ispitivanja po standardizovanim radnim postupcima, kao i za rad u laboratorijama uopšte, treba obezbediti uslove koji će omogućiti i osigurati traženi, odnosno zadati kvalitet rada.
- Na nivou Medicinskog fakulteta u Beogradu pravila za sprovođenje kvaliteta rada treba da budu usaglašena sa međunarodnim preporukama ("Good Laboratory Practice" i "Good Clinical Practice") i standardima (ISO). Sprovođenje i kontrolu realizacije donetih pravila, kao i koordinaciju sa nacionalnim i internacionalnim monitorima, poverava se jednoj osobi ili timu koje imenuje dekan fakulteta.
- Unutar istraživačke grupe, kontrola kvaliteta rada u laboratoriji može se poveriti jednoj osobi, koja za to ima odgovarajuću kvalifikaciju.

ČUVANJE I OBEZBEĐENJE DOKUMENTACIJE I PODATAKA

Član 5

- O svim naučnim istraživanjima radne grupe treba voditi kompletnu evidenciju (zapisnici, dnevnicu rada, protokoli i slično), koja ima dokumentacioni karakter. Ovi dokumenti se čuvaju najmanje 10 godina na određenom mestu kod rukovodioca radne grupe ili kod lica koje se za to posebno imenuje.
- Primarni podaci koji su osnova za objavljivanje naučnih publikacija čuvaju se najmanje 10 godina na odgovarajućim medijumima i u zapisima.

AUTORSTVO I ORIGINALNOST NAUČNIH PUBLIKACIJA

Član 6

- Autorstvo u naučnoj publikaciji ostvaruju isključivo oni istraživači koji su: 1) značajno doprineli koncepciji i dizajnu studije, pribavljanju podataka, analizi i interpretaciji podataka i 2) učestvovali u sastavljanju rukopisa ili njegovoj kritičkoj reviziji, dajući time značajan intelektualni doprinos.
- Pribavljanje finansijskih sredstava ili generalno nadgledanje rada istraživačke grupe sami po sebi ne obezbeđuju autorstvo u publikaciji. Svi drugi istraživači koji su doprineli radu, a nisu ostvarili autorstvo, treba da budu poimenično navedeni u zahvalnici publikacije, pri čemu se opisuje njihova uloga.
- Redosled autora publikacije zasnovan je na zajedničkoj odluci svih koautora. Oni treba da budu spremni da opravdaju redosled po kojem su autori navedeni.
- Označavanje publikacije kao "Originalni rad" odnosi se isključivo na prvo objavljivanje novih zapažanja ili eksperimentalnih rezultata. Stoga višestruko publikovanje istih rezultata nije dozvoljeno.
- Nalazi drugih autora, bilo da govore u prilog ili protiv hipoteze autora, moraju biti korektno citirani.
- Ako se pojedinac saglasi da bude naveden kao koautor, preuzima odgovornost za publikaciju u celini, čak i u slučaju da je njegov prilog samo deo publikacije.
- Ukoliko su naučnici bez svoje saglasnosti navedeni kao (ko)autori u nekoj publikaciji, i nije im omogućeno da daju naknadnu saglasnost, mogu se žaliti dotičnom časopisu. Ako i posle saznanja da su uvršćeni kao koautori propuste da se distanciraju, smatra se da su dali naknadno odobrenje, što nosi sa sobom odgovornost koautora publikacije.

Pitanja koja se odnose na postupak zaštite intelektualne svojine regulisana su Zakonom o autorskim i srodnim pravima (Službeni list SRJ, br. 24/98 od 15.05.1998.).

OMBUDSMAN ZA NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD

Član 7

- Naučno-nastavno veće Medicinskog fakulteta u Beogradu na predlog Naučnog veća fakulteta imenuje meritorno lice – ombudsmana za naučnoistraživački rad – i njegovog zamenika. Ta lica su neutralne, kompetentne, nezavisne osobe sa najvišim naučnim odnosno nastavnim zvanjem, objektivno dokazanog ugleda i moralnih kvaliteta, koja nisu zaposlena na Medicinskom fakultetu u Beogradu, ali dobro poznaju poslovanje i rad ovog fakulteta. Ovim osobama mogu da se obrate svi članovi Medicinskog fakulteta u Beogradu da bi se posavetovali o sprovođenju pravila dobre naučne prakse, kao i o načinima rešavanja konflikata nastalih usled povrede principa dobre naučne prakse.
  - Ombudsman je nezavisan savetodavac i posrednik, koji je izvan akademske hijerarhije Medicinskog fakulteta u Beogradu, ali sa pravom i mandatom da utvrdi činjenice i donese mišljenje o tome da li je došlo do kršenja principa dobre naučne prakse.
  - Ombudsman ima pravo da, kada proceni da je to neophodno, pokrene prethodni postupak, čiji ishod može biti:
    - kršenje principa dobre naučne prakse jeste dokazano ili
    - kršenje principa dobre naučne prakse nije dokazano.
- O ovome ombudsman obaveštava dekana fakulteta.
- Tokom rada ombudsman mora da se pridržava principa poverljivosti; on nema prava da obaveštava treće lice, da povede prethodni pravni postupak, niti da izriče kaznene mere.
  - Ombudsman je dužan da Naučno-nastavnom veću Medicinskog fakulteta u Beogradu podnosi godišnji izveštaj o svom radu.
  - Ombudsman, kao i njegov zamenik, imenuju se na dve godine, a moguć je reizbor za još jedan mandat.

II DEO: POSTUPAK UTVRĐIVANJA POVREDE ETIČKOG KODEKSA NAUČNO- ISTRAŽIVAČKOG RADA – DOBRE NAUČNE PRAKSE

Član 8

Učesnici u naučno–istraživačkom radu Medicinskog fakulteta obavezni su da se pridržavaju dobre naučne prakse i ostalih pravila u radu, dužni su da čuvaju ugled fakulteta, da poštuju u svemu pravila propisana ovim aktom.

U slučaju nepoštovanja pravila propisanih ovim aktom sprovodi se postupak utvrđivanje povrede Etičkog kodeksa–dobre naučne prakse na način i po postupku utvrdjenim ovim aktom.

INTELEKTUALNO NEPOŠTENJE

Član 9

Nedozvoljenim ponašanjem smatra se:

- Neistinito prikazivanje podataka i izvora, bilo prećutkivanjem relevantnih izvora, dokaza i tekstova, izbegavanjem objavljivanja neželjenih rezultata, ili manipulacijom podacima, izvorima, prikazima, priložima ili slikama i sl.
- Davanje pogrešnih i netačnih podataka o sebi ili drugima pri konkurisanju za radno mesto ili pri proceduri za unapređenje, pri konkurisanju za projekte i u kontaktima sa javnošću, bilo da je osoba kandidat ili član komisije koja vrši izbor.
- Neovlašćeno korišćenje dela nekog autora čije je autorsko pravo zaštićeno (plagijat).
- Zloupotreba ideja i hipoteza drugih autora (piratstvo), posebno od strane recenzenata značajnih naučnih saznanja.
- Višestruko publikovanje istih rezultata.
- Nezasluženo autorstvo.
- Prijavljivanje pod svojim imenom sadržaja koji je u domenu intelektualne svojine, a rezultat je rada istraživačke grupe, drugih autora i institucija.
- Neovlašćeno publikovanje ili omogućavanje neovlašćenog pristupa trećem licu u

fazi kada delo, pronalazak, hipoteza, naučni sadržaj ili istraživačka polazna osnova još nisu objavljeni.

- Upotreba (ko)autorstva neke druge osobe bez njene saglasnosti.
- Oštećivanje ili uništavanje aparata, dokumentacije, *hardware-a*, *software-a*, hemikalija i ostalih stvari koje su drugom istraživaču potrebne za vršenje eksperimenta.
- Oštećivanje ili krađa knjiga, arhiva, rukopisa, podataka.

Suodgovornost za nedozvoljeno naučno ponašanje ogleda se, između ostalog, u:

- Aktivnom učešću u nedozvoljenom ponašanju drugih.
- Neprijavlivanju saznanja da je drugi izvršio falsifikovanje.
- Koautorstvu u falsifikovanim publikacijama.
- Gruboj nemarnosti pri vršenju nadzora.
- Prikrivanju činjenica od značaja za rad i status istraživačke grupe i fakulteta.

PRETHODNI POSTUPAK ZA REŠAVANJE SLUČAJEVA INTELEKTUALNOG NEPOŠTENJA

Član 10

- U slučaju konkretne sumnje na naučno nedozvoljeno ponašanje i intelektualno nepoštenje aktivira se postupak obaveštavanja ombudsmana. Ovo pravo ima i ono lice koje smatra da je izloženo sumnji za naučno nedozvoljeno ponašanje. Prijava sumnje treba da bude u pisanoj formi; ako se informacija daje usmenim putem, treba sačiniti zapisnik o sumnji i dokazima koji je potkrepljuju.
- Ombudsman je dužan da ispita osnovanost sumnje na nedozvoljeno ponašanje i da posavetuje dotičnu osobu o njegovim/njenim pravima. Ovaj postupak je poverljiv, ukoliko sumnja nije već izašla iz kruga neposrednih aktera, ili ako sporazumno nisu uključene i druge osobe.
- Ombudsman može da povredi princip poverljivosti bez saglasnosti lica koje traži savet samo ako se radi o opravdanoj sumnji da će nedozvoljeno ponašanje naneti najteže moralne i/ili materijalne štete fakultetu, saradnicima ili trećim licima. U tom slučaju ombudsman informiše dekana ili prodekana za nauku

fakulteta da se pokreće prethodni postupak u koji se uključuje Komisija za utvrđivanje odgovornosti, koju imenuje Naučno Veće.

- Lice za koje se sumnja da je prekršilo pravila dobre naučne prakse obaveštava se da je protiv njega podnesena prijava. U obaveštenju se navode činjenice i dokazi koji ukazuju na osnovanu sumnju na nedozvoljeno ponašanje, sa navođenjem roka od 2 nedelje za izjašnjavanje o prijavi. U ovoj fazi, imena osoba koja su prijavila nedozvoljeno ponašanje se ne otkrivaju osumnjičenom bez njihove saglasnosti. Ovo ne isključuje sporazumno suočavanje.
- Na osnovu rezultata predhodnog postupka, dekan odlučuje, u roku od dve nedelje, da li postoje uslovi za pokretanje postupka za utvrđivanje odgovornosti ili se postupak obustavlja.
- Podnosilac prijave ima pravo da podnese prigovor na odluku o obustavljanju predhodnog postupka. Prijava se podnosi Komisiji za utvrđivanje odgovornosti u roku od dve nedelje od donošenja odluke.

POSTUPAK ZA UTVRĐIVANJE POVREDE I ODGOVORNOSTI

Član 11

- Postupak za utvrđivanje povrede i odgovornosti pokreće se Zahtevom dekana u slučaju da rezultat prethodnog postupka upućuje na osnovanu sumnju za postojanje intelektualnog nepoštenja.
- Zahtev se dostavlja licu protiv kojeg se pokreće postupak.
- O pokrenutom postupku obaveštava se ombudsman za naučno–istraživački rad.
- Postupak za utvrđivanje odgovornosti sprovodi komisija, koja se bira na predlog Naučnog veća na period od dve godine. Komisija se sastoji od 5 članova, od kojih je najmanje jedan biran van Medicinskog fakulteta u Beogradu. U komisiju mogu da budu uključene još najviše dve osobe koje poseduju posebno stručno znanje iz oblasti u kojoj treba da posreduju.
- Komisija po pravilu radi na zatvorenim sednicama. Ona ispituje da li postoje dokazi o naučno nedozvoljenom ponašanju, odnosno intelektualnom nepoštenju. Lice protiv koga se pokreće postupak saslušava se usmeno u prisustvu

ombudsmana.

- Ukoliko lice za koje se sumnja da je prekršilo pravila dobre naučne prakse ne može na drugi način da se valjano brani, ono može da zahteva da se otkriju imena podnosioca prijave.
- Ukoliko komisija većinom glasova utvrdi da nema dokaza za naučno nedozvoljeno ponašanje, postupak se obustavlja.
- Ukoliko većina utvrdi da postoji povreda dobre naučne prakse i intelektualnog nepoštenja, donosi odluku o utvrđivanju odgovornosti sa predlogom preduzimanja odgovarajućih mera.
- Odluka se dostavlja odgovornom licu i dekanu, radi preduzimanja odgovarajućih mera.
- Protiv navedene odluke odgovorno lice može podneti prigovor Naučno–nastavnom veću u roku od 15 dana od dana prijema odluke.
- Komisija dopisom obaveštava i podnosioca prijave o donetoj odluci.
- Dokumenta vezana za sprovođenje postupka kojim je utvrđena odgovornost čuvaju se 30 godina.

SANKCIJE ZA KRŠENJE KODEKSA DOBRE NAUČNE PRAKSE

Član 12

Ukoliko komisija utvrdi odgovornost za kršenje kodeksa dobre naučne prakse, dekan fakulteta, saglasno donetoj odluci iz člana 11, preduzima mere različite vrste ili odluke koje mogu biti:

- Javna ili pismena opomena
- Odluka o prekidu angažovanja na naučnom projektu
- Odluka o naknadi štete
- Ako povreda istovremeno predstavlja i povredu radne obaveze iz Ugovora o radu, preduzimaju se radno-pravne sankcije (npr. otkaz ugovora o radu, suspenzija) i druge sankcije (npr. naknada štete i sl.).
- Ako nedozvoljeno ponašanje, odnosno povreda utvrđena u ovom postupku predstavlja istovremeno i krivično delo, podnosi se prijava za utvrđivanje krivične

odgovornosti.

- Ukoliko povreda predstavlja istovremeno i povredu autorskog i drugog prava iz Zakona o autorskom i srodnim pravima, daje se sugestija oštećenom licu za zaštitu njegovog prava kod nadležnog suda.

AKADEMSKE KONSEKVENCE

Član 13

- U slučaju dokazanog nedozvoljenog naučnog ponašanja zbog pogrešnih podataka ili povrede intelektualne svojine, autor je obavezan da opozove sporne publikacije, bez obzira da li su već objavljene ili se nalaze u različitim fazama objavljivanja.
- U slučaju koautorstva, koautor je obavezan da se saglasi sa povlačenjem rada, iako se nedozvoljeno naučno ponašanje ne odnosi na njega.
- (Ko)autori koji su odgovorni za objavljivanje neistinitih podataka dužni su da u određenom roku podnesu izveštaj predsedniku Komisije za utvrđivanje odgovornosti o preduzetim merama za povlačenje rada i o njihovom ishodu.
- Radovi za koje nadležna komisija utvrdi da su falsifikati, brišu se sa liste publikacija dotičnog autora ili se označavaju na odgovarajući način.
- Inicira se pokretanje postupka na Univerzitetu za oduzimanje akademskih titula magistar ili doktor nauka stečenih tezom odnosno disertacijom zasnovanom na naučno nedozvoljenim postupcima.
- Inicira se pokretanje postupka kod nadležnog organa za oduzimanje naučnih i nastavnih zvanja stečenih objavljivanjem falsifikovanih radova ili na neki drugi nedozvoljen način.
- Obaveštavaju se naučne ustanove, udruženja i druge relevantne institucije, a posebno one koje finansiraju naučne projekte, o nedozvoljenom ponašanju naučnika u slučaju da ih se to neposredno tiče ili u slučaju kada je dotični naučnik u njima na rukovodećem mestu ili učestvuje u radu tela koja donose odluke.

Zaštita trećeg lica i/ili javnosti

Član 14

Ukoliko je potrebno radi zaštite trećeg lica, očuvanja poverenja u naučno poštenje, radi povraćaja naučnog renomea, radi sprečavanja negativnih posledica ili ukoliko je to u opštem javnom interesu, ishod postupka za utvrđivanje odgovornosti treba na odgovarajući način objaviti široj javnosti.

Zaštita učesnika u postupku

Član 15

Na kraju postupka utvrđivanja odgovornosti treba se pobrinuti da učesnici u postupku koji nisu svojom krivicom upleteni u tokove nedozvoljenog naučnog ponašanja ne trpe dalje štetne posledice u pogledu njihovog ličnog i naučnog integriteta. U tom smislu ove ličnosti treba da dobiju pisanu izjavu predsednika Komisije za utvrđivanje odgovornosti da im se na teret ne stavlja nedozvoljeno naučno ponašanje.

Ukoliko se pokaže da je prijava podneta zlonamerno, podnosilac prijave se kažnjava javnom i pisanom opomenom.

Član 15

Ovaj etički kodeks naučnoistraživačkog rada – dobra naučna praksa – stupa na snagu u roku od osam dana od dana objavljivanja na Oglasnoj tabli Dekanata Fakulteta.

Kao osnova za ovaj dokument korišćen je Etički kodeks naučnoistraživačkog rada «Dobra naučna praksa» Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije i Instituta za medicinska istraživanja, Beograd iz 2001. godine